

NOVIČE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 15. aprila 1854.

List 30.

Ne le jemati smemo zemlji, tudi dajati ji moramo.

(Dalje.)

„Tacih stvari, ki so gnoj, je na svetu veliko. Škoda le, da večina kmetovavcov edino le išče gnoj spod živine. Gnoj nam daje rastlinstvo, živalstvo in rudništvo. Dosto je tacih rokodelstev in fabrik, v katerih odpada mnogo stvari, ki niso rokodelcu in fabrikantu za nobeno rabo in so mu celo na poti, ako se jih veliko nabere, — za gnoj so pa dobre. Kar je unima mervta stvar, je kmetovavcu živ dobiček“.

„Kako pa se vse te stvari nabirajo, spravljajo in ravnaajo, da so gospodarstvu v prid, to uči tisti del kmetijstva, ki se imenuje gnojjarstvo. Gotovo je, da je ta nauk naj važniši celega kmetijstva, pa ravno tako gotovo je tudi, da je kmetovavcem za to vednost premalo mar, in da so se je premalo izučili. Jez pa pravim: dokler ne bo prava vednost od gnoja se globoko vtisnila v glavo tudi naj manjšega kmeta, ne bojo kmetije naše dosegle tiste stopnje, na kateri bi jih radi imeli. Prava vednost od gnoja mora kmetovavcem priti do muzga in mora prešiniti kri vsacega; potem še le bo pridelkov več, potem še le bode stan kmeta veselejši kakor je dan današnji. Sto in sto reči je, katerih se mali kmetovavec lotiti ne more, ker mu dnarja in višjih vednost manjka, — ali na gnoj imeti oči povsod obrnjene, po gnoju hrepeneti, da si ga več nabere, in s tistim, ki ga ima, prav in umno ravnati: to za nobenega ni pretežka reč, in se plača očitno“.

„Naj bi kmetijske družbe to reč neprenehoma ponavljale! Naj bi se pogostoma o tem pisalo prav po domače, ne preučeno, tako da vsak, tudi prosti kmet bo zapopadel, kar bere“.

„Dobri izgledi so veliko veliko vredni; oni vlečejo človeka nehotoma k posnemanju. Al če bi me kdo prašal: naj mu povem gospodarja, kjer se pridno vse smeti nabirajo, kjer se z gnojem v hlevu in na gnojnišu umno in skerbno ravna, da bi šel ogledavat tako gospodarstvo, odkritoserčno bi mu mogel reči: da ga ne vém. Če bi kje tako gospodarstvo bilo, bi smelo biti našim kmetovavcem prava Meka in Medina, kamor bi mogli romati od blizo in deleč!“

„Ali ni od leta do leta povsod več ljudi? Več ljudi ima pa več ust, in vse usta hočejo jesti. In od leta do leta jih bo več. Če ne bo zemlja več rodila, če ne bomo več pridelovali kakor dan današnji, nam tudi dobre letine ne bojo pomanjšale dragine, ktera je gotov nasledek, če ni prave razmere med pridelki in med vživavci v lastni deželi. Na pridelke, ki se nam vozijo iz tujih dežel, se ne smemo zanašati: naš dnar gré po njih na ptuje; kaj pa imamo mi, da ga privabimo spet

nazaj? — nič. Če že nas nadloge tarejo, kakošna se bo še le naslednikom našim godila!“

„Potreba, vpijoča potreba je tedaj, da skerbimo za se, da mislimo na svoje sinove in vnuke, da nam je mar za občinstvo, — živa potreba je, in da predolgo zanemarjene reči se lotimo resno: da namreč po vsih potih skerbimo za množitev gnoja, za krepcanje zemlje. Meč je rešil že cesarstvo; tudi na plug zna versta priti, da ga bo rešiti imel!“ (Dalje sledi.)

Gospodarske skušnje.

(Kako popolnoma suhe cepiče spet oživiti). Vzemi vinskega cveta (špirita) in raztopi v njem toliko kafre, kolikor se je stopiti zamore v njem. Na vsaka 2 lota merzle vode vzemi potem 4 kaplje tega kafrovca (na 4 lote vode 8 kapelj in tako dalje, kolikor se po številu cepičev vode potrebuje) in vse dobro skupej pomešaj. V to vodo položi cepiče ali tudi druge rastline tako, da čez in čez ta kaferna voda stoji, in pusti jih 2 do 3 ure namakati. „Frauendorf. Bl.“ terdijo, da se gotovo oživé. Poskušnja je lahka in ne draga, al pa pomoč tudi gotova, ne vémo. Da se s kafrovcem oživlja človek in žival, nam je znano, — ali tudi rastlinje, ne vémo.

(Če krave malo molzejo). Že lani smo svetovali gospodarjem in gospodinjam neki pomoček, kterega so zdaj tudi drugod napravljene skušnje poterdile in ki v tem obstoji, da se dá taki kravi na tešč pol bokala toplega mleka, kteremu je 3 lote zmletega janeža in 3 lote kumne primešano bilo. Tudi med pičo se zna kravi ta zmes dati. Če ne pomaga v 2 dnéh, se dá še enkrat. Pa ne, da bi naši gospodarji mislili, da ta pomoček vselej pomaga, kadar krava ob mleko pride. To ne, le takrat je dober, če ni nobenega pravega vzroka najti, zakaj da je krava ob mleko prišla. Ako je živina bolna, ali vime bolno, če si je jed ustavi in ne prežvekje, če zavoljo brejosti odvimlja, če ji dovelj piče ne daješ itd. — takrat nikar ne poskušaj svetovanega pomočka, ker v tacih okolišinah pomagati ne more. Vsaka reč je dobra le ob pravem času.

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Megla.

Med prikazni na nebu, ki jih je sosebno pozimi večkrat viditi, je tudi megla našega prevdarka vredna.

Megla ni družega ko množica vodnih puhov, ki se v spodnjem zraku zberajo in zgosté, ki so pa vendar dovolj lahki, da se naenkrat spod neba ne vsujejo. To zgostovanje in vsedanje napravlja posebno zrak. Zato je treba, če se ima megla napraviti, da je zrak dosto

merzlejši od zemlje, ker se iz nje obilo puhov dviguje. Zato se vidijo megle naj bolj pogostoma pri velikih vodah in pri jakih slapih. Tudi so spomladi in v jeseni nar bolj navadne. Spomladi zato, ker je poveršje zemlje od poprejšnje zime še merzlo, in se tedaj puhi blizo njega posebno zgosté. V jeseni pa zastran obilega puhtenja, kterega posamezne delce merzel zrak kmalo združi.

Megla daruje verh blage vlažnosti, s katero polje namaka, tudi prijeten razgled očém. Vse, kar od blizo in od deleč vidimo, je z nekakšno sivo zmotnjavo zagernjeno, in nebo in zemlja ste z nekakšno enolično odejo prevlečene. Dalječ verh sebe ne vidimo družega ko tème, in oko brede komaj od ene strani do druge, in ne more nobene stvari prav razločiti. Sonce, ki je prisijalo, ima dolgo opraviti, da megle prežene in zemlji nje prvo podobo spet dá. Poslednjič razkropí puhe ali sopare, ki se sedaj na tla pogreznejo, sedaj pa kviško vzdignejo. Malo po malem se vzdigujejo reči iz svojega enoličnega omraknjenja in se prikažejo spet v svoji navadni podobi. Nebó blešči v svoji jasnosti, in le na strehah se najde še kakošen sled megle, ki je nekoliko ur zemljo zagrinjala.

Ta prikazen me pomnje na čase, ko so bile znarnosti z gosto meglo vražtva in nevednosti zagernjene. Kako grozovita tème je pokrivala svet prej ko je móglo sonce resnice svojo svetlobo razširiti! Vid duha je bil tako omejen, da ni še tistih reči spoznal, ki so mu nar bliže bile: in moč zmote je bila tolika, da ni mogel noben žarek v serca vdreti, ki so jih predsodki in vraže tèmneli. Poslednjič je sonce spet prisijalo, in je razsvetlelo hipoma vse, kar je dosto vekov v temni senci ležalo. Sposobni smo postali, zmoto od resnice ločiti, in prost razgled v srečno prihodnost večnosti smo zadobili. In tudi to je tvoje delo, dobrotljivi Bog!

O Noriku in Noreji.

Spisal Davorin Terstenjak.

Tretji članek.

(Dalje.)

Tako smo našli napise „Appolini Granno“, ker je celtiški Gran — Grein enak bil solnčnemu bogu Appolonu; pa tudi so božanstva celtiške, ktere nimajo sličnih latinskih. Te vse so brez tolmačenja, kakor, postavim, Deae Hludanae sacrum (glej: Cuper Monum. antiqua 226, Orelli 2014, Steiner 632) Cliviae, to je, sedanji Cleve na Nemškem, božanstvo, kakor se mi dozdeva nemško imenovano Hulda, ker Hludana ni nič družega, kakor latinizem in metatez kakor pleva in palea, solnce in slunce. Ravno tako belgiško božanstvo Dea Nehalennia ni imelo sličnega rimskega, zato naravnost belgiško ime stoji (glej: Spon. Mix. 110, 90. Janussen Rom. beeld 75. De Wal. 188).

Egiptiška Isis je svoje častje v Rimu dobila, kakor Apulej (Met. XI. str. 262) terdi, ob času Sullatovega vladarstva. Po Varronu (apud. Tert. ad Nation. I. c. 10. coll. Apolog. c. 6. Arnob. adv. Gentes. II. cap. 73.) je Isidino častje za kratek čas iz kapitola pregnano bilo, pa je šopet postalo navadno. (Glej Dio Cass. XL. 47.) Ob času Augustovem je Isis smela svoje veže samo zunaj mesta Rima imeti (Dio. Cass. LIV. 6.) in sicer jezero stopinj daleč od mesta. Pod Titom je velik požar pokončal tudi Isidin tempelj, vendar je Flaviancem, posebno Vespasianu, bilo Isidino častje zlo milo (Tac. Hist. IV. 81. Svet. Vit. Vespas. cap. 7.) Domician, kateri je nekđaj v vitelskem boji, v haljino Isidino oblečen, sovražnikom ušel, je poseben tempelj imenovan Iseum postaviti dal (Eutrop. Brev. VII. 15). Odzdaj so rimski cesarji posebno podpi-

rali Isidino častje, in cesar Komod se je sam dal posvetiti za Isidinega duhovna. Sever je „Iseum“ olepšati dal in nar lepša njena veža je bila na Martovem polju „campus martius“ imenovanem (Juvenal. Satyr. VI. 329.); zatega voljo se je Isis velela „campensis“ (Apul. Met. XI. p. 259). Tudi na I., II., III., IV., VII., IX., XII. strani rimskega mesta so se našle Isidine veže (Rosin. antiquit. rom. I. 13).

Iz tega vidimo tedaj, da je častje egipčanskega božanstva v rimsko državno vero prijetu bilo. Noriško božanstvo Noreja, ktero se, kakor smo vidili, pod samim imenom Noreja, pa tudi tolmačenjem Iside na rimsko-slovenskih spomenicah nahaja, ni drugo, kakor indoslavenska Živa.

Naša namera v tem članku ne more biti, vso Isidino in Živino častje razjasnovati, temoč hočemo samo enakost obéh božanstev primerjevati. Razvitek častja egipčanske Iside ni tu naloga naša, in poedine spremembe njenega častja ne jemljemo v obzir, ampak samo gledati hočemo: koliko je indiški boginji slična. Že Diodor (I. 11.) je Isido oglasil za božanstvo meseca, in sicer jo nahajamo kot tako v naj obširnišem pomenu, kterega je stari svet mesecu prilastil. „Mesec je rodivnik in redivnik sveta, življenje narave z njim prijemlje in odjemlje“ — tako so stari narodi o njegovi moči sodili (glej: Plini Hist. Nat. II. 99). Ravno tako je bila Živa — Bhavany — Baba boginja luna in Živa-ta ali solnca žena, s pomočjo kterega je podlunske reči stvarjala. (Glej: Paull. Syst. pag. 99.) Kakor boginja se je luna Isis velela starka — baba, kakor Diodor njeno ime razlaga (I. 11.) in tudi Živa — Baba pomeni toliko kot starko. Isis pa ni samo boginja luna, temoč tudi namestnica prirodne rastivne moči, in se zatega voljo velí delitelca življenja (Diodor. I. 14. 27. V. 69.) in ravno to je tudi Živa ¹⁾; za tega voljo ima ime Šakti — Parašakti, vis, vis energetica, in ima kakor slavenska Cica veliko število cickov, kteri njo kot darovnico življenja očitujejo. Kakor Živa ima černo stran in se za tega voljo velí Gauri — Gangetica, Bengalina, „animas eorum judicans, qui in fluvio Gauge loti et expiati expirant“, — kakor v ti zadevi je Živi slična severno-slavenska Súdica ²⁾, — kakor je Živa kot Badrakali černa boginja in maševavka (glej: Paul. Systema 13. 14. Perrer Univ. Lex. III. B. str. 435), in kakor je v tem momentu Živi spet severno-slavenska Baba — Ježi-Baba enaka ³⁾, tako je tudi Isis boginja černa in na stenah njenega tempelnja v Tebah je obrazovana kot sodnica mertvih (glej: Descr. de l'Egit. Vol. II. Antiq. str. 165. Primerjaj tudi: Herodot II. 120). Kakor boginja pekla opravlja Isis tudi s sanjami in ponočnimi prikazni (Paus. Phoc. cap. 32. Ovid. Met. IX. 685.), ravno to službo ima tudi Živa Marriama in severno-slavenska Mora, ktera ni druga kakor černa stran Babe ⁴⁾. Kakor je egipčanska Isis iskala svojega umorjenega moža Osirida (glej: Kreuzer Symbol. I. 258 itd.), tako tudi Živa kot Devi Ishi svojega pri Gangesu na kose razterganega sopruga Ishvara in sicer spremenjena v kravo (glej: Barth. Altdeutsche Relig. II. 129). Egipčanska Isis jaše na psih ⁵⁾, ker je pes posvečen božanstvom pekla, ravno tako tudi v Živatovem častji nahajamo psa ⁶⁾. (Dalje sledí.)

¹⁾ Glej: Hammer v Wiener Jahrbücher der Literatur B. II. pag. 291. in Willian Jones Asiatic. Researches Tom. I. 9. — ²⁾ Dr. Hanuš Slav. Myth. 410. — ³⁾ Glej Dr. Hanuš Wiss. des slav. Myth. 145. 168. 412. — ⁴⁾ Dr. Hanuš 142. — ⁵⁾ Dio Cass. LXXIX. 10. Müller Archacologie der Kunst S. 408. — ⁶⁾ Dr. Vollmer s. v. Shiva.